

ΣΥΝΟΡΑ/ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΑΞΗ

Τι είναι τα σύνορα;

Βέβαια, εννοείται ότι αυτή η «ανάγκη» για τον εργάτη-μάζα δεν οφείλεται κύρια σε «τεχνικούς» λόγους. Εάν χρησιμοποιούνται όλο και πιο πολύπλοκες «επισημονικές» μέθοδοι για να επιτευχθεί η μαζική είσοδος αυτού του εργάτη στην εργασιακή διαδικασία και αν τώρα τον φέρνουν από τα πέρατα της οικουμένης, αυτό γίνεται γιατί, με βάση την ιδιαίτερη αξία χρήσης των εργατικών δυνάμεων που καταναλώνεται χάρη στην επιστημονική οργάνωση της εργασίας (ΕΟΕ), γίνεται δυνατό να ενεργοποιηθούν κοινωνικο-οικονομικοί μηχανισμοί που, στηριζόμενοι σ' αυτήν την βάση, δρουν πάνω στην ανταλλακτική αξία και το μισθό. Έτσι πετυχαίνεται ο μαζικός ανεφοδιασμός με «φθηνά εργατικά χέρια».

«Ο εργάτης και το χρονόμετρο», Μ. Κοριά

Τα τελευταία 20 χρόνια έχουν γραφτεί πολλά για τη διαχείριση των μεταναστών/τριών και των προσφύγων. Τόσα πολλά που θα χρειάζονταν άλλα τόσα χρόνια για να σταχυολογηθούν και να αξιολογηθούν ως προς την ευστοχία ή την αστοχία τους. Πόσο μάλλον για να εκτιμηθούν οι πολιτικές τους απολήξεις. Αν κάτι μπορούμε να πούμε με σιγουριά όμως, είναι πως ηγεμονεύει και κυριαρχεί μέσα στο φάσμα του εργατικού κινήματος και των κοινωνικών κινήματων, μια αντίληψη που τοποθετεί τις αντιθέσεις της αντι-μεταναστευτικής πολιτικής των κρατών στη σφαίρα των δικαιωμάτων. Κι αυτό δεν μπορεί να μη μας απασχολεί. Και μας απασχολεί στη θεωρία και την πράξη. Κι αν στην πράξη το εργατικό αντιφασιστικό κίνημα βρίσκει τους χώρους και τις κατευθύνσεις του στους δρόμους και τις γειτονιές, είναι απαραίτητο να αναμετρηθούμε με το καθήκον της σύνταξης μιας πολιτικής θεωρίας που θα μας απεμπλέξει από τα δικαιώματα και το καλό αριστερό κράτος ή τις καλές αριστερές ΜΚΟ που τα συνοδεύουν. Να τοποθετήσει τη συζήτηση στα πόδια της και το μυαλό στο κεφάλι μας: Οι μετανάστες/τριες, τα σύνορα, τα στρατόπεδα συγκέντρωσης και όσα τα συνοδεύουν δεν είναι τίποτα άλλο από τη σκληρή εργατική πολιτική των δυτικών κρατών. Είναι η πιο εμφανής ένδειξη της γενικής αδιαλλαξίας των κρατών, ως κόμματα των αφεντικών απέναντι στους εργάτες/τριες είτε έχουν είτε δεν έχουν χαρτιά.

Θα προσπαθήσουμε λοιπόν παρακάτω να σκιαγραφήσουμε την ταξική σημασία των συνόρων. Να τοποθετήσουμε τη γενεαλογία τους στον πυρήνα του αναδυόμενου καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Κι αυτό γιατί θεωρούμε πως ακόμα και τα πιο σύγχρονα σύνορα δεν είναι κάποιου είδους δαιμονικές επινοήσεις κάποιων κυβερνήσεων, ελίτ κ.λπ. αλλά σχετίζονται βαθιά με τη δυνατότητα των αφεντικών να διαχειρίζονται, να ταξινομούν και να αξιοποιούν την εργατική μας δύναμη. Αν λοιπόν φτάνουν μπροστά στα μάτια μας πολλές και διαφορετικές μορφές σύγχρονων συνόρων: θερμικές κάμερες, βιομετρικοί έλεγχοι, φράγματα στη θάλασσα, ναρκοπέδια κ.ο.κ., κι αν αυτές δείχνουν -και είναι- τεχνικά και αισθητικά πολύ διαφορετικές από

τις μεσαιωνικές περιφράξεις, τους νόμους και τις σχέσεις που οδηγούσαν στον εγκλεισμό τους περιπλανώμενους, στην πυρά τις μάγισσες και έδεναν με δεσμά τα χέρια των σκλάβων, αυτό δεν σημαίνει πως δεν παράγονται από τις ίδιες ανάγκες: η «κοινωνία των πολιτών» από τη μία και η γραμμένη με αίμα αναπαραγωγή του κεφαλαίου από την άλλη.

Οι χάρτες του κόσμου

Είπαμε πως θα γυρίσουμε στο παρελθόν κι αυτό γιατί έχουμε την ανάγκη να ανατρέξουμε σε εκείνη την ιστορική περίοδο κατά την οποία η τάξη των αστών, των εμπόρων και των τραπεζιτών ξεκινούσε να αποκτά τη συνείδηση πως μπορούσε να δημιουργεί χώρους στο ύψος των αναγκών της. Το 1573, ο Giovanni Lorenzo d' Anania, δαιμονολόγος και γεωγράφος από την Καλβρία ονόμασε την πραγματεία του πάνω στη γεωγραφία «l' universale fabrica del mondo overo cosmografia». Με παρόμοιο τρόπο η πλέον εμβληματική φιγούρα στην ιστορία της χαρτογραφίας, ο Φλαμανδός Gerardus Mercator, ονόμασε την πραγματεία του «Atlas sive cosmographicae mediationes de fabrica mundi et fabricati figura» (1595). Η λέξη fabrica εμφανιζόταν συχνά στους τίτλους των πραγματειών πάνω στη γεωγραφία. Κι αυτό γιατί μετέφερε μια διπλή σημασία. Ήταν αναφορά στο υλικό από το οποίο ήταν φτιαγμένος ο χάρτης -υφασμάτινος- αλλά και στο fabrica mundi, στο τέλειο δημιούργημα που είχε φτιαχτεί υπό την αυστηρή επίβλεψη του θεού. Το θείο σχέδιο ήταν ολοκληρωτικό και ολοκληρωμένο. Ο χαρτογράφος με τον διαβήτη και τη γραφίδα αποκάλυπτε το κείμενο ενός ήδη δημιουργημένου σχεδίου. Καθώς διασχίζουμε τους αιώνες και ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής αναδύεται αφήνοντας στίγματα από «αίμα και φωτιά» στην ιστορία του πλανήτη, οι λέξεις αλλάζουν. Έτσι στα λατινικά λεξικά του 18ου αιώνα ο όρος fabrica εννοιολογείται ως «ergasterion» ή «fabri officina». Το ergasterion αποτελούσε αναφορά στην ύστερη Ρωμαϊκή και Βυζαντινή περίοδο αλλά και στον τρόπο οργάνωσης της εργασίας των σκλάβων στην Καραϊβική και τη Βολιβία ήδη από το 1573. Ο πλανήτης του «θείου σχεδίου» μετατρέπεται σε ένα τεράστιο εργαστήριο και ο χαρτογράφος αντί να αποκαλύπτει τη «θεία θέληση» παράγει [fabricates] την τάξη του κόσμου.

Η χρήση του όρου fabrica από τους χαρτογράφους/γεωγράφους του ύστερου μεσαίωνα είναι μεταίχμιακή, από τη μια πατάει οριακά στην θεική τάξη του κόσμου του μεσαίωνα αλλά αντλεί τη δυναμική και τη δυνατότητα της από το εμπορικό κεφάλαιο και την ανακάλυψη των νέων γαιών της Αφρικής, της Ινδίας και της Νέας Ινδίας. Η εποπτεία των διαδρομών, των οροσειρών και των ακτογραμμών της πλανητικής σφαίρας άλλωστε, λίγο αφορούσαν τις φιλοσοφικές και θεολογικές ενασχολήσεις των μοναχών. Αποτελούσαν την κωδικοποίηση της εμπειρίας των εμπόρων. Ήταν καταγεγραμμένες συμβουλές ή καλά κρυμμένα μυστικά που κυκλοφορούσαν ανάμεσα στους εμπόρους και τους αποικιοκράτες. Οι χαρτογράφοι αρθρω-

μένει στα συμφέροντα του εμπορικού κεφαλαίου καταγράφουν τα σύνορα, τα όρια και τις διαδρομές που αυτό δημιουργεί.

Το πραγματικό όνομα του δημιουργού του πρώτου Άτλα, Gerardus Mercator, στα φλαμανδικά είναι Gerahrd de Kremer, η λατινική μετάφραση του οποίου παραπέμπει στην επαγγελματική του ιδιότητα, κι αυτή είναι «mercant». Ο Mercator δεν έχει μείνει στην ιστορία μόνο για τη δεξιότητά του στην παραγωγή χαρτών αλλά και για την ικανότητά του να τους πουλάει σε πολύ υψηλές τιμές. Στην περίπτωση του μπορούμε να δούμε ίσως στην ανεκδοτολογική της διάσταση την αναδυόμενη αστική συνείδηση: «κατασκευάζω έναν κόσμο για να πουλήσω ένα κομμάτι ύφασμα». Όπου κόσμος: ο πλανήτης με τις οριοθετήσεις που προέκυπταν από τις διαδρομές των ευρωπαϊκών αστών. Όπου ύφασμα: οι χάρτες· η κωδικοποιημένη εμπειρία των παραπάνω οριοθετήσεων και ένα από τα απαραίτητα εργαλεία για τη συνέχεια και την αναπαραγωγή της.

σύνορα - σύνορα - πόλεμος

Για όποιον/α έχει την εμπειρία ενός χάρτη της εποχής ή ακόμα και ενός σύγχρονου είναι σαφές πως πρόκειται για μια προσομοίωση του πλανήτη τοποθετημένου εντός κάποιων κανονικότητων. Οι χάρτες προσομοιώνουν έναν ταξινομημένο κόσμο, χωρισμένο σε ζώνες μεγαλύτερου ή μικρότερου ενδιαφέροντος. Είναι λειτουργικοί και όχι ακριβείς. Είναι λειτουργικοί γιατί παράγονται ως τέτοιοι από το ταξικό-πολιτικό συμφέρον που τους γεννά. Κι αν οι χάρτες ορίζουν αναγκαστικά σύνορα αυτά δεν ξεφεύγουν καθόλου από όσα έχουμε γράψει. Είναι όμως τα σύνορα χάρτινα ή υφασμάτινα; Είναι τα σύνορα μια μεταφορά; Καθόλου και το γράφουμε από την αρχή για να είμαστε σαφείς.

Η περίοδος στην οποία εκτυλίσσεται η διαδρομή της λέξης *fabrica* έχει ονομαστεί με διάφορους τρόπους: αναγέννηση, ύστερος μεσαίωνας, περίοδος του μεγάλου εγκλεισμού κ.ο.κ. Για τους σκοπούς αυτού του κειμένου προτιμάμε όμως μια άλλη ορολογία: «περίοδος της λεγόμενης πρωταρχικής συσσώρευσης». Ο Μαρξ γράφει στο τέλος του πρώτου τόμου του Κεφαλαίου:

Η ανακάλυψη των χρυσοφόρων και ασημοφόρων περιοχών στην Αμερική, η εξόντωση, το σκλάβωμα και το παράχωμα του ιθαγενούς πληθυσμού στα μεταλλεία, η έναρξη της κατάκτησης και της λεηλασίας των Ανατολικών Ινδιών, η μετατροπή της Αφρικής σε περιφραγμένη περιοχή κυνηγιού Μαύρων για το δουλεμπόριο, χαρακτηρίζουν την χαραυγή της εποχής της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής. Αυτά τα ειδυλλιακά προτσές είναι κύρια στοιχεία της πρωταρχικής συσσώρευσης. Ακολουθεί κατα πόδας ο εμπορικός πόλεμος των ευρωπαϊκών εθνών με θέατρο την υδρόγειο¹.

Αυτό που μεταφράζει ο Π. Μαυρομάτης² ως «περιοχή περιφραγμένου κυνηγιού» στην αγγλική μετάφραση εμφανίζεται με τον όρο *warren* ο οποί-

ος χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια «οριοθετημένη και περιφραγμένη περιοχή κατάλληλη για την εκτροφή ζώων, την καλλιέργεια αλλά και τον πειραματισμό πάνω στις τεχνικές εκτροφής, κυνηγιού κ.ο.κ.». Η πρωταρχική συσσώρευση, η διαδικασία που τέθηκε από τον Μαρξ ως η προϋπόθεση για τη δημιουργία του κεφαλαίου, «το προτσές που δημιουργεί τη σχέση του κεφαλαίου δεν μπορεί να είναι άλλο από το προτσές του χωρισμού του εργάτη από την ιδιοκτησία στους όρους της εργασίας του, ένα προτσές που από τη μια μεριά, μετατρέπει σε κεφάλαιο τα μέσα συντήρησης και παραγωγής της κοινωνίας και από την άλλη τους άμεσους παραγωγούς σε μισθωτούς εργάτες».³

Η περίοδος κατά την οποία η Ευρωπαϊκή ήπειρος είχε γίνει ένας μυστήριος τόπος στον οποίο «τα πρόβατα έτρωγαν τους ανθρώπους»⁴, η Αφρική ένας «περιφραγμένος τόπος κυνηγιού και καλλιέργειας» και ο πλανήτης ολόκληρος «το θέατρο του πολέμου για τα ευρωπαϊκά έθνη» είναι η περίοδος κατά την οποία αναδύονται οι προϋποθέσεις του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Η πρόταση που μόλις γράψαμε θα μπορούσε να γραφτεί και με τον εξής απλό τρόπο: περίφραξη – περίφραξη – πόλεμος. Και έτσι να μας βάλει στο πραγματικό θέμα όσων θα ακολουθήσουν: τα σύνορα ως γραμμές πάνω στον χάρτη που κατασκευάζουν οι χαρτογράφοι είναι η γνωσιακή διάσταση των συνόρων/περιφράξεων που ήταν απαραίτητα για την ανάδυση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής.

Η πιο ιδιαίτερη και πολύτιμη δημιουργία της πρωταρχικής συσσώρευσης και η λογική προϋπόθεση της ανάδυσης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής είναι ο/η εργάτης/τρια. Εκείνο το ανθρώπινο ον που διαχωρίζεται από τους κοινωνικούς όρους της ύπαρξής του ώστε διαπραγματευτεί «ελεύθερα» τη μοναδική του/της περιουσία. Ο/Η εργάτης/τρια είναι εκείνο το περίεργο ον που για να υπάρξει η απελευθέρωση της δυνατότητάς του να εργαστεί σε οποιαδήποτε δουλειά, πρέπει να αποχωριστεί την κυριότητα ακόμα και των πιο προσωπικών σχέσεων και στιγμών του. Η πρωταρχική συσσώρευση διασφαλίζει λοιπόν πως η μόνη του/της περιουσία είναι η δυνατότητα του να εργαστεί ενώ ταυτόχρονα όλες οι υπόλοιπες συνθήκες του, τα αντικείμενα που είχε στην κατοχή του μετατρέπονται σταδιακά σε εμπορεύματα, τα οποία και πρέπει να αγοράσει. Κι εδώ τα σύνορα είναι απαραίτητα: σύνορα (έξω) - σύνορα (μέσα) - πρωταρχική συσσώρευση. Τι είναι το εσωτερικό και το εξωτερικό; Το μέσα και το έξω; Είναι η γη που περιφράσσεται για να αλλάξει η χρήση της, είναι τα προϊόντα που αποθηκεύονται για να πετύχουν μια καλύτερη διατίμηση, είναι οι εργάτες/τριες που συγκεντρώνονται σε παραγκουπόλεις δίπλα στα εργοστάσια, είναι τα παιδιά που κλείνονται σε ορφανοτροφεία, οι πλάνητες που καταλήγουν σε άσυλα και φυλακές, οι σκλάβοι που στιβάζονται στα αμπάρια των πλοίων και οι ναυτικοί που περιμένουν σε καραντίνα για να μπουν στις πόλεις. Το μέσα και το έξω είναι ό,τι χρειάζεται κάθε φορά ώστε να φτιαχτεί το εμπόρευμα από τη μια και το εμπόρευμα εργατική δύναμη από την άλλη.

ΣΥΝΟΡΑ/ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΑΞΗ

Θα χρειαστούμε ακόμα μια μικρή επισήμανση. Η πρωταρχική συσσώρευση δεν αποτελεί μια ιστορικά καθορισμένη περίοδο. Δεν είναι απλά μια ειρωνική χειρονομία της μαρξιστικής ιστοριογραφίας απέναντι στην επίσημη ιστορία που θέλει την αναγέννηση, τον διαφωτισμό και τη γαλλική επανάσταση ως τις θεμέλιες λίθους του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Η «πρωταρχική συσσώρευση» πρέπει να γίνει αντιληπτή ως ένας νόμος του κεφαλαίου, ένας κοινωνικός νόμος, ως μια μέθοδος που ενεργοποιείται στον βαθμό που το κεφάλαιο αναζητά μια ποσότητα «πρωταρχικής υπεραξίας». Αυτό που ο Άνταμ Σμιθ αποκαλούσε *previous accumulation* είναι στην πραγματικότητα μια μέθοδος παραγωγής «σχετικά μεγάλων μαζών κεφαλαίου και εργατικής δύναμης στα χέρια εμπορευματοπαραγωγών.»⁵ Η πρωταρχική συσσώρευση είναι νόμος της αναπαραγωγής του κεφαλαίου και ως τέτοια είναι διαρκώς παρούσα κι από αυτήν γεννιέται το σχήμα: σύνορα – σύνορα – πόλεμος- κι αυτό με τη σειρά του σαν διαρκής διαδικασία του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Όσο φυσικοί είναι οι νόμοι του κεφαλαίου, τόσο φυσική είναι και η ύπαρξη συνόρων. Τα μέσα της πρωταρχικής συσσώρευσης είναι τα μέσα των συνόρων. Η βία της είναι η βία τους. Η αναγκαιότητά της είναι η αναγκαιότητά τους.

Όταν λέμε μετανάστ(ρι)ες εννοούμε εργάτ(ρι)ες

[...] Τους είχαν ανάγκη τώρα όλους αυτούς για τις αλυσίδες συναρμολόγησης, τις αλυσίδες της Φιάτ και της Φολκσβάγκεν. Και χρειάζονταν ακριβώς αυτό το είδος εργάτη. Έναν εργάτη που μπορούσε να κάνει όλες τις δουλειές της αλυσίδας χωρίς διάκριση, με τον ίδιο τρόπο που στο Νότο δούλευε πότε σαν εργάτης και πότε στις κατασκευές των δρόμων. Και που στην ανάγκη θα μπορούσε να 'ναι ένας φρόνιμος άνεργος.

Νάνι Μπαλεστρίνι, στο «Ο εργάτης και το χρονόμετρο», Μ. Κοριά

Αδυνατούμε να ανοίξουμε σε όλο τους το εύρος όλες τις αναλυτικές δυνατότητες και τις πολιτικές προεκτάσεις των θεμελίων που θέσαμε παραπάνω. Θα ξεκινήσουμε να περπάταμε μόνο έναν δρόμο κι αυτός ξεκινάει από την «πρωταρχική συσσώρευση» ως διαδικασία παραγωγής μιας «μεγάλης μάζας εργατικής δύναμης στα χέρια των εμπορευματοπαραγωγών» και τη σχέση της με τα σύνορα. Έχουμε μπροστά μας λοιπόν το σχήμα πρωταρχική συσσώρευση – σύνορο – εργατική δύναμη ως ένα υποσύνολο του παραπάνω σχηματισμένου συνόλου. Αφήνοντας στην άκρη την εξερεύνηση της λογικά αδιαίρετης σχέσης ανάμεσα στην «πρωταρχική συσσώρευση» και τον «πόλεμο». Και ξεκινάμε από το τέλος: τι είναι εργατική δύναμη;

Ο Harry Braverman στο «Εργασία και Μονοπωλιακό κεφάλαιο» απαντώντας ένα επιχειρήμα του C. Babbage περί της αδιακρίσιας της ανθρωπίνης εργασίας και αυτής ενός ζώου γράφει: Η ιδιότητα που διακρίνει την εργασία δεν είναι συνεπώς η ικανότητα να παράγει το πλεόνασμα, αλλά ο νοήμων και εμπρόθετος χαρακτήρας της: αυτός της παρέχει απεριόριστη προσαρμοστικότητα και παράγει τις κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες για τη μεγένθυση της παραγωγικότητάς της, έτσι που το υπερηριόδιόν της συνεχώς να μεγενθύνεται.⁶ Δεν υπάρχει κανένας φυσικός προορισμός μιας συγκεκριμένης μονάδας εργατικής δύναμης προς κάποια συγκεκριμένη δουλειά,

η εργατική δύναμη είναι ικανότητα για εργασία αφηρημένα, συνεπώς με την άσκηση της κατάλληλης εκπαίδευσης ή της «απαραίτητης βίας» η εργατική δύναμη μπορεί να κάνει την οποιαδήποτε δουλειά. Το σώμα που φέρει την εργατική δύναμη είναι εύπλαστο μπορεί να μπηθεί σε διαφορετικές έξεις, να προσαρμοστεί σε διαφορετικά περιβάλλοντα, να μετατραπεί στην «έδρα της εμπειρίας» για διαφορετικούς «τύπους ανθρώπου» ακόμα και στο φάσμα μιας συνηθισμένης ζωής.

Στο «Γιατί οι μηχανές δεν μπορούν να δημιουργήσουν αξία;» ο G.Caffetzis υποστηρίζει πως η εργατική δύναμη χαρακτηρίζεται από μια ιδιότητα που είναι αδύνατο να προβλεφθεί, να αντιγραφεί ή να μηχανοποιηθεί: η κρίσιμη ικανότητα που δίνει στην ανθρώπινη εργασία την αξία της δεν είναι η μη-μηχανοποίησή της, αλλά μάλλον η εν δυνάμει αναιρεσιμότητά της. Στο βαθμό που μπορεί να γίνει αντικείμενο άρνησης, στο βαθμό που η μεταμόρφωση της εργατικής δύναμης σε εργασία είναι μη προσδιορισμένη αυτο-αναφορικά, δηλαδή «μη-υποχρεωτική από τον ίδιο της τον εαυτό», σ' αυτόν τον βαθμό ακριβώς μπορεί να δημιουργεί αξία όταν ενεργοποιείται.⁷

Από όσα διαβάσαμε παραπάνω καταλαβαίνουμε πως η καπιταλιστική χρήση της εργατικής δύναμης έχει δύο βασικές προϋποθέσεις: α) την εκπαίδευση της εργατικής δύναμης, δηλαδή το σώμα και το μυαλό που είναι ο/η φορέας της στην κάθε φορά συγκεκριμένη καπιταλιστική οργάνωση της εργασίας, β) τον εξαναγκασμό για εργασία στην κάθε φορά συγκεκριμένη καπιταλιστική οργάνωση της εργασίας. Η καπιταλιστική χρήση της εργατικής δύναμης είναι η απαραίτητη προϋπόθεση κάθε καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Είναι λογικά, υλικά, πραγματικά απαραίτητη συνεπώς και οι προϋποθέσεις της πρέπει να είναι διαρκώς παρούσες και φυσικά αντίστοιχες των κάθε φορά συγκεκριμένων αναγκών των συγκεκριμένων αφεντικών των διαφορετικών εκφάνσεων του κεφαλαίου. Η ρύθμιση της ποιότητάς της και ο εξαναγκασμός για εργασία πρέπει να είναι πανταχού παρόντες. Κι αυτό σημαίνει πως στον βαθμό που οι νόμοι του κεφαλαίου διατηρούνται ως οι κοινωνικοί νόμοι που συγκροτούν τις κοινωνίες μας, τα ανθρώπινα σώματα/μυαλά θα συνεχίζουν να τσακίζονται και να ενισχύονται, να εξερευνούν τις ανώτερες δυνατότητές τους ή να διαλύονται, να δυναμώνουν ή να παραλύουν, να μένουν για μέρες χωρίς φαγητό ή να προμηθεύονται *super food*, σχηματίζοντας τις κρίσιμες μάζες που είναι ικανές να θεθούν προς αξιοποίηση.

Ίσως σας κουράσαμε παραπάνω με την επανάληψη της λέξης συγκεκριμένος-η-ο.⁸ Απλά θέλουμε να κάνουμε σαφές πως κατεβάζοντας το επίπεδο της θεωρίας στην καθημερινή ζωή το ζεύγος: καπιταλιστική συσσώρευση – διαθεσιμότητα εργατικής δύναμης μετατρέπεται στο ζεύγος ανάγκες των αφεντικών – ανάγκες των εργατών. Σε μια πολιτική σύγκρουση της οποίας την έκβαση καθορίζει η σύγκρουση ανάμεσα στην κρατική αδιαλλαξία, την πυγμή των αφεντικών και την εργατική αρνητικότητα, την περισσότερο ή λιγότερο οργανωμένη αντίσταση των εργατών/τριών.

Όταν λέμε μετανάστ(ρι)ες εννοούν εργάτ(ρι)ες

Τι είναι το σύνορο; Κάπως έτσι είχαμε υποσχεθεί πως θα συνεχίζαμε διατηρώντας το νήμα των φαντασιακών συνόρων που παράγονταν στα εργαστήρια των χαρτογράφων και των πραγματικών συνόρων που χάραζαν με

ξίφος οι έμποροι/αποικιοκράτες της πρωταρχικής συσσώρευσης. Ο Etienne Balibar στο «What is a border? Politics and the other scene» γράφει:

Φτάνω τώρα σε αυτό στο οποίο έχω αναφερθεί, μάλλον με ένα υπερβολικό ύφος, ως την πολυσημία των συνόρων. Με πρακτικούς όρους, αυτό σημαίνει ότι [τα σύνορα] δεν έχουν το ίδιο νόημα για όλους. Τα γεγονότα που στηρίζουν αυτόν τον ισχυρισμό είναι κοινώς γνωστά και διαμορφώνουν στην πραγματικότητα τον πυρήνα της συζήτησής μας. Τίποτε δεν μοιάζει λιγότερο με κάποιο υλικό πράγμα από το σύνορο, ακόμη κι αν τυπικά είναι το ίδιο όποια φορά κι αν το διασχίσει κανείς- είτε ως επιχειρηματίας ή ως ακαδημαϊκός ταξιδεύοντας προς κάποιο συνέδριο, είτε ως ένας νεαρός άνεργος. Σ' αυτήν την τελευταία περίπτωση, το σύνορο επιμερίζεται σε δύο σχεδόν ολότελα διαφορετικές οντότητες, που δεν έχουν άλλα κοινά στοιχεία μεταξύ τους παρά μόνο το όνομα.

Τα σημερινά σύνορα (στην πραγματικότητα εδώ και πολύ καιρό), είναι, σε κάποια έκταση, σχεδιασμένα να επιτελούν ακριβώς αυτή τη λειτουργία: όχι μόνο να παρέχουν στα άτομα διαφορετικών κοινωνικών τάξεων, διαφορετικές εμπειρίες του νόμου, της κρατικής διοίκησης, της αστυνομίας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως η ελευθερία της κίνησης και της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά διαφοροποιούν ενεργητικά τα άτομα με όρους κοινωνικής τάξης.⁹

Η πολυσημία των συνόρων στην οποία αναφέρεται ο Balibar είναι η τρέχουσα πολιτική λειτουργικότητά τους. Τα σύνορα μέσα στην ίδια λέξη μεταφέρουν πολλές διαφορετικές εμπειρίες των ελευθεριών, των στοιχειωδών δικαιωμάτων, των βασικών αναγκών, της σχέσης με το νόμο, με το κράτος και τη δημόσια διοίκηση κ.ο.κ.

Τα σύνορα προσφέρουν δωρεάν εκπαίδευση. Κάνουν σαφές και το σημειώνουν με «φωτιά και αίμα» πάνω στα διαφορετικά σώματα, πως το πέρασμα δεν είναι ίδιο για όλες και όλους. Διαφορετική εμπειρία έχει ένας επιχειρηματίας που ταξιδεύει στην πρώτη θέση ενός αεροπλάνου, από έναν μπαγκλαντεσιανό εργάτη που εξαιτίας της φτηνής αεροπορικής εταιρίας με την οποία ταξιδεύει κάνει τον γύρο του πλανήτη περνώντας από διαρκούς ελέγχους σε διαφορετικά αεροδρόμια κι όλα αυτά έχοντας πληρώσει δύο μισθούς για να δει τους γονείς του. Αντίστοιχα διαφορετική εμπειρία του πέρασματος στο ελληνικό κράτος είχε ένας Σύριος που χρησιμοποίησε όλες τις αποταμιεύσεις του για να περάσει με ασφάλεια με την οικογένειά του στα ελληνικά νησιά κατά τη διάρκεια της «προσφυγικής κρίσης» το 2015, από αυτή ενός νεαρού Αφγανού που έφτασε με τα πόδια στα Τουρκικά παράλια διασχίζοντας ολόκληρο το Τουρκικό κράτος με τα πόδια, δουλεύοντας όπου και όσο μπορούσε ίσα-ίσα για να φτάσει να στριμωχτεί σε μια βάρκα. Για να μην αναφερθούμε στην εμπειρία ενός σαραντάχρονου πατέρα δύο παιδιών που αναγκάστηκε να ρίχνει μολότοφ στο φράχτη του Έβρου, προκειμένου να καταφέρει να καταθέσει απλά ένα αίτημα ασύλου στο Ελληνικό κράτος.

Αυτές οι πολύ διαφορετικές εμπειρίες συνήθως εξετάζονται συσχετισμένες με τη μελλοντική ικανότητα «ενσωμάτωσης» στα κράτη της ευρώπης. «Πως να ενταχθεί ομαλά στην κοινωνία μας ένας τόσο σκληρός και οργισμένος άνθρωπος;», σίγουρα θα αναρωτιέται ένα μέλος της νεολαίας του Σύριζα, αγνοώντας φυσικά πως πολλοί/ες οργισμένοι και σκληρές πηγαίνουν καθημερινά στις δουλειές τους και φυσικά δεν είναι ενταγμένοι/

ες στα forum της «κοινωνίας των πολιτών», δεν έχουν κανονική πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη κ.ο.κ. Η οργή, το μίσος, το αίσθημα αδικίας, τα σπασμένα νεύρα, τα τραύματα της ψυχής και του σώματος μαζί με τη δυνατότητα επιβίωσης σε καθεστώς παρανομίας ή σε συνθήκες πολύ κάτω από το κατώτερο όριο αναπαραγωγής, ως αναμνηστικά του πέρασματος των συνόρων για δεκάδες χιλιάδες προλετάριους/ες και η συνακόλουθη με αυτά διαμονή σε στρατόπεδα συγκέντρωσης είναι τμήματα μιας βίαιης ρύθμισης της ποιότητας της εργατικής δύναμης που είναι απαραίτητη για τα αφεντικά στην ευρώπη και φυσικά στο ελληνικό κράτος. Και φυσικά ο θάνατος- ο θάνατος του διπλανού/ης, του φίλου/ης, του αδερφού/ης, η πιο σκληρή υπενθύμιση πως κάποιος/α επιβίωσε επειδή στάθηκε τυχερός/η ή απλά πιο δυνατός/η, δεν μπορεί παρά να αποτελεί τμήμα αυτής της εκπαίδευσης στη συγκεκριμένη φάση του καπιταλιστικού τρόπου αναπαραγωγής.

Τα σύνορα δεν υπάρχουν. Τα σύνορα ως «borders» και όχι ως «frontiers» εμφανίζονται τόσο στα όρια μιας επικράτειας, όσο και κατά τη διάρκεια των διαδρομών και της εργασίας των εργατών/τριων -για να μην ξεχνάμε τα τυπικά ή άτυπα checkpoints που συναντούν στον δρόμο τους για τη δουλειά οι εργάτες/τριες στα γκέτο και τις παραγκουπόλεις του πλανήτη- εκπαιδευοντας διαφορετικούς εργάτες/τριες σε διαφορετικές εμπειρίες της σχέσης της τάξης με το κράτος και την κοινωνία. Τα σύνορα επιτελούνται. Δεν είναι σταθερές γραμμές στο χαρτί αλλά είναι διαφορετικές τεχνολογίες που σχετίζονται με τα διαφορετικά είδη και επίπεδα της εργασίας κατά την 4η βιομηχανική επανάσταση.

Κινδυνεύοντας να διυλίσουμε το αυτονόητο θα το ξαναπούμε: στο υπόβαθρο των «κοινωνιών του αυτοματισμού και των υπηρεσιών», στο υπόβαθρο των «δουτικών προνομίων» υπάρχει ένας πολλαπλός καπιταλιστικός κόσμος που κινείται στο φάσμα ανάμεσα στην εργασία, την οικονομία του εγκλήματος και τις παλιές -ως καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής- εργασίες στα ορυχεία και τις βιομηχανίες. Κάθε αφεντικό διεκδικεί τον/την εργάτη/τρια που του αντιστοιχεί. Κάθε αφεντικό και ένα σύνορο. Όσο πιο ενταχική μέσα στο σύνολο της τυπικής και της άτυπης εργατικής ημέρας -όσο περισσότερες και διαφορετικές σε σχέση με τη συμμετοχή τους στην παραγόμενη υπεραξία, και όσο πιο ετερογενής είναι εξαιτίας των πολλών διαφορετικών επιπέδων σχέσης με το νόμο- είναι η εργασία τόσο περισσότερα και διαφορετικά σύνορα θα είναι απαραίτητα για να ρυθμίζουν κάθε φορά τη διαθεσιμότητα και το είδος της εργατικής δύναμης.¹⁰

Με όσα έχουμε γράψει μέχρι στιγμής δεν υπονοούμε πως το κάθε αφεντικό ενεργοποιεί κατά βούληση το δικό του σύνορο. Αντίθετα θεωρούμε πως τα κράτη, τόσο ως συγκεκριμένα κράτη όσο και ως εμπλεκόμενα σε διακρατικές οντότητες σχεδιάζουν μια συνολική πολιτική οικονομία των συνόρων. Τα κράτη, ως «κόμματα των αφεντικών» σχεδιάζουν το ύψος της βίας και την ένταση της παρουσίας των συνόρων ως κομμάτι της εκάστοτε εθνικής στρατηγικής. Αν τα διάχυτα και πολλαπλά σύνορα διασφαλίζουν την εξειδίκευση της εργατικής δύναμης στις ανάγκες της παραγωγής, το κράτος διατηρώντας τη γενική οικονομία των συνόρων, διασφαλίζει τη συνοριοποίηση. Το κράτος μετατρέπει τα υλικά συμφέροντα των αφεντικών σε υλικότητες, σε πραγματικά σύνορα. Με το να δίνουν έμφαση στο ένα ή το άλλο σύ-

νορο, με το να παράγουν το «θέαμα των συνόρων» στα όρια της επικράτειας, στα checkpoint ενός γκέτο, ή στις πύλες ενός στρατοπέδου συγκέντρωσης, τα κράτη εμφανίζουν διαφορετικές εθνικές στρατηγικές. Διαφορετικές εκδοχές ρύθμισης της διαθεσιμότητας και της ποιότητας της εργατικής δύναμης σε κρατικό ή διακρατικό επίπεδο. Το «κυρίαρχο σύνορο», το σύνορο που γεννιέται στο κέντρο του «θεάματος των συνόρων» γίνεται κυρίαρχο γιατί αυτό ορίζουν τα κρατικά σχέδια. Αν λοιπόν εμφανίζεται άλλες φορές η Λέσβος, άλλες ο Έβρος, άλλες η Ειδομένη και άλλες η Αμυγδαλέζα είναι γιατί πίσω από την εκάστοτε συνοριοποίηση βρίσκεται ένας διαφορετικός πολιτικός σχεδιασμός για τον καθορισμό της αναγκαιότητας, της απαραίτητης μάζας εργατικής δύναμης.

Πρέπει να απομαγεύσουμε τα σύνορα. Και για να επιτευχθεί αυτό αρκεί να κατανοήσουμε τα ειδικά συμφέροντα των αφεντικών που καθιστούν απαραίτητο το κάθε σύνορο. Αρκεί να παρατηρήσουμε πως άλλος τύπος εργάτη διαμορφώνεται από τα σύνορα της «προσφυγικής κρίσης» του 2015 κι άλλος τύπος εργάτριας από τα υπερστρατιωτικοποιημένα σύνορα του Έβρου. Άλλα σύνορα μπορούν -και γνωρίζουν ότι μπορούν- να περάσουν μετανάστ(ρι)ες με κάποια περιουσία, άλλα μπορούν να περάσουν οικογένειες με μικρά παιδιά και άλλα νεαροί αρτιμελείς άντρες. Η συνοριοποίηση, μετατρέποντας σε υλικότητες την πολιτική έκφραση της τάξης των αφεντικών, ορίζει με τον πλέον σκληρό και αδιάλλακτο τρόπο τον τύπο εργάτη/τριας που μπορεί να περάσει και αυτόν που δεν τα καταφέρνει. Ρυθμίζοντας το ποιος/α ζει και ποιος/α πεθαίνει για να ελέγξουν το ποιος/α θα καταλήξει να δουλεύει και που.

Τα σύνορα δεν είναι πράγματα

Αυτή η τόσο emphatic διατύπωση ανήκει στον N. De Genova ο οποίος στο άρθρο του Η «κρίση» του Ευρωπαϊκού συνοριακού καθεστώτος: Προς μια μαρξιστική θεωρία των Συνόρων τον Σεπτέμβριο του 2009 γράφει:

Τα σύνορα δεν είναι αδρανή, σταθερά ή συνεκτικά «πράγματα». Μάλλον, όπως στην ανάλυση του Μαρξ για το κεφάλαιο, τα σύνορα είναι καλύτερα να θεωρητικοποιηθούν ως κοινωνικο-πολιτικές σχέσεις. Αυτό που διακυβεύεται σε αυτές τις σχέσεις, οι οποίες είναι πράγματι σχέσεις πάλης, είναι η συγκρότηση των συνόρων σε ένα φαινομενικά σταθερό αντικείμενο με μια επίφαση αντικειμενικότητας, αντοχής και εγγενούς δύναμης. Έτσι, η αγωνιστική συνοχή και η φαινομενική στερεότητα των συνόρων -τα πραγματοποιημένα χαρακτηριστικά τους- προκύπτουν μόνο ως αποτέλεσμα των ενεργών διεργασιών με τις οποίες τα σύνορα εμφανίζονται ως πραγματοποιημένες κατηγορίες. Με άλλα λόγια, πρέπει συνεχώς να αντικειμενοποιούνται μέσω επαναλαμβανόμενων πρακτικών και λόγων [discourses]. Αυτή ακριβώς η διαδικασία είναι που στην πραγματικότητα παραμένει πάντα μια εκκρεμής κοινωνική σχέση στην εικόνα μιας ανθεκτικής «αντικειμενικής πραγματικότητας», εντούτοις, υπονοεί ότι η πραγματοποίηση των συνόρων είναι εγγενώς ασταθής και ανταγωνιστική. [...] Οι ίδιες οι πράξεις και οι διαδικασίες που παράγουν τα σύνορα,

εντούτοις, είναι οι ίδιες ακριβώς κοινωνικο-πολιτικές δραστηριότητες που έρχονται στη συνέχεια να εμφανίσουν τα σύνορα ως κάποιο είδος φυσικού και αναπόφευκτου αποτελέσματος. Με άλλα λόγια, αντί να κατανόουμε τα σύνορα ως αθροιστική επίδραση των διαφορετικών πράξεων της συνοριοποίησης (όπως οι έλεγχοι διαβατηρίων, η αστυνόμευση, οι φράκτες, κ.λπ.), αντί να γίνονται αντιληπτά «τα σύνορα» ως το προϊόν όλης αυτής της εργασίας, οδηγούμαστε να δούμε όλες αυτές τις ετερογενείς ανθρώπινες δραστηριότητες μόνο ως παρελκόμενα ή παράγωγα που προέρχονται από την «προφανή ήδη υπάρχουσα» πραγματικότητα και την αντικειμενικότητα των συνόρων ως τέτοια.

Ο De Genova επιβεβαιώνει κάτι που ως αντιφασίστες/τριες είχαμε αρχικά διαισθανθεί και στη συνέχεια κατανοήσαμε από την ίδια την πολιτική μας δράση και φυσικά από την πολιτική κληρονομιά της εργατικής αυτονομίας. Τα σύνορα δεν είναι «πράγματα», είναι μια εγγενώς ασταθής διαδικασία, ένα πεδίο ταξικού ανταγωνισμού πάνω στο οποίο εκδηλώνονται ο πολιτικός ανταγωνισμός ανάμεσα στις τάξεις. Η συνοριοποίηση είναι κάθε φορά μια διαδικασία στην οποία συμμετέχουν διαφορετικές εκδοχές των μηχανισμών του κράτους και τμημάτων των αφεντικών, η οποία απλά και μόνο καταλήγει στην μια ή την άλλη υλικότητα. Έτσι λοιπόν η στρατηγική του «γκρεμίσματος των φρακτών» είναι αφελής ή παρελκυστική. Είναι εθελούσια συμμετοχή στην παραγωγή του «θεάματος των συνόρων» γράφει ο De Genova στο ίδιο άρθρο: Τα σύνορα φαίνεται σήμερα να γίνονται αδιαχώριστα από τη μετανάστευση, και εμφανίζονται παραδόξως να είναι και «το πρόβλημα» και «η λύση» ταυτόχρονα. Τα σύνορα, γίνονται αντιληπτά ως πάντα ήδη παραβιασμένα και έτσι μονίμως ανεπαρκή ή δυσλειτουργικά, εάν όχι πραγματικά κατακερματισμένα. Και αυτό ισχύει παρά τη συνεχώς αυξανόμενη ασφάλεια και φύλαξη των συνόρων. Η δημιουργία πολιτικών γεγονότων στα σύνορα, δεν σταματά τους κρατικούς σχεδιασμούς, δεν αναιρεί τα σύνορα ως διαδικασία και δεν ελαττώνει την επισφάλεια των μεταναστ(ρι)ών. Αντίθετα νομιμοποιεί τους κρατικούς σχεδιασμούς ενισχύοντας το αίτημα για ενίσχυση της «ασφάλειας» των συνοριακών περιοχών. Αντίστοιχα, το αίτημα για «ανοιχτά σύνορα» δεν αναιρεί τις νομοθεσίες που καθιστούν τους/τις μετανάστ(ρι)ες παράνομους/ες, δεν αντιστέκεται στην συνοριοποίηση και ενισχύει το αίσθημα των ανεπαρκών, δυσλειτουργικών συνόρων συνεπώς και το αίτημα για ενίσχυση της ασφάλειας με άλλα μέσα.

Αντίθετα, το εργατικό αντιφασιστικό κίνημα έχει κάθε λόγο να επιτεθεί στη διαδικασία της συνοριοποίησης καθώς αυτή βρίσκεται «εν τω γεννάσθαι»: α) στις θεσμισμένες ή διάχυτες μορφές ρατσισμού που φυσικοποιούν τη συνθήκη που θέλει τους/τις μετανάστες/τριες εργάτες/τριες παράνομους/ες, β) στα τμήματα εκείνα των αφεντικών και των κρατικών μηχανισμών που ωφελούνται από την παραγωγικότητα των συνόρων, γ) στην κεντρική κρατική στρατηγική των κρατών που εμπορεύονται την διατίμηση του κόστους αναπαραγωγής των εργατών/τριών σε διεθνές επίπεδο και παράγουν το «θέαμα των συνόρων». Υποστηρίξαμε παραπάνω πως τα σύνορα είναι «νόμος του κεφαλαίου» και ως τέτοια βρίσκονται στον πυρήνα της εργατικής πολιτικής των κρατών. Από την ωμή ληστεία των μπάτσων και

των ελλήνων μαφιόζων για τη μεταφορά ως τον εγκλωβισμό στα στρατόπεδα συγκέντρωσης ο/η μετανάστης/τρια γίνεται εργάτη/τρια που εξαναγκάζεται, άμεσα ή έμμεσα, να στελεχώσει τα πιο σκληρά και αόρατα τμήματα της ταξικής σύνθεσης. Με τον τρόπο αυτό δεν διατιμά την αξία της εργατικής δύναμης ειδικά των μεταναστών/τριών. Ορίζει την αξία της και τα μέσα που την ορίζουν και τη μεταχειρίζονται γενικά.

Η μόνη αντίθεση στα σύνορα είναι η αντίθεση στα αφεντικά των συνόρων. Η αντίθεση στα αφεντικά και το κράτος, την πολιτική τους οργάνωση. Γιατί τα σύνορα ως φράχτες, θερμικές κάμερες, ναρκοπέδια, μαφίες, μπάτσσι, στρατόπεδα συγκέντρωσης, εξαντλητικές αναμονές, έκθεση στο κρύο, τη ζέστη, την ασθένεια, το θάνατο κ.ο.κ. πραγματοποιούνται στον Έβρο ή τη Λέσβο, παράγονται όμως από τη δυνατότητα των αφεντικών να χαράζουν χωρίς κόστος την εργατική πολιτική. Οι μετανάστες/τριες δεν γίνονται παράνομοι/ες επειδή διασχίζουν τα σύνορα, γίνονται παράνομοι/ες επειδή αυτό είναι το μέλλον που έχουν σχεδιάσει για αυτούς κι αυτές τα αφεντικά.

Αρκετά από τα παραπάνω διατυπώνονται στη διαδικασία που περιγράφει ο N. De Genova με τον όρο «συμπερίληψη δια του αποκλεισμού» στη μετάφραση που ακολουθεί στη συνέχεια.

1. K. Μάρξ, Το κεφάλαιο, Α' τόμος, Σύγχρονη Εποχή, σελ. 775
2. Πρόκειται για τον μεταφραστή του Κεφαλαίου της Σύγχρονης Εποχής.
3. ο.π. σελ. 739.
4. Η φράση είναι δανεισμένη από την Ουτοπία του Τόμας Μούρ και τη χρησιμοποιεί ο Μαρξ στο Κεφάλαιο.
5. ο.π. σελ. 738.
6. H. Braverman, Εργασία και Μονοπωλιακό κεφάλαιο, Λέσχη κατασκόπων του 21ου αιώνα, σειρά Techno, σελ.69
7. G. Caffetzis, Γιατί οι μηχανές δεν μπορούν να δημιουργήσουν αξία;, Λέσχη κατασκόπων του 21ου αιώνα, σελ.49-50
8. Ο Κ. Μαρξ στις Βασικές γραμμές της πολιτικής οικονομίας των εκδόσεων Στοχαστής γράφει στη σελίδα 66: Το συγκεκριμένο είναι συγκεκριμένο επειδή είναι η συνόψιση πολλών προσδιορισμών, άρα ενότητα του πολλαπλού. Για αυτό στη σκέψη εμφανίζεται ως διαδικασία συνόψισης, σαν αποτέλεσμα, όχι σαν αφετηρία- παρόλο που αποτελεί την πραγματική αφετηρία, άρα και την αφετηρία της αντίληψης και της παράστασης.
9. E. Balibar, What is a border? In: Politics and the Other Scene, Verso, σελ. 81-82
10. Sandro Mezzadra, Border as method or the multiplication of labour, Social Text Books, σελ. 88